

Pierre Manent

O filosofie politică pentru cetățean, București, Editura Humanitas, 2003, 334 p.

Lucrarea lui Pierre Manent este o inspirată carte despre actualitate. Ancheta politică, după cum inspirat își intitulează autorul propriul demers, își propune să urmărească orientarea generală a societăților contemporane, pornind de la un prim efort de identificare a autorităților cele mai larg recunoscute în societățile noastre. Răspunsul este aflat în dominația organizatoare a unei duble autorități: „societățile noastre sunt organizate pentru știință și pentru libertate“.

Acesta este faptul major al situației prezente, este de părere autorul, întrucât cele două noțiuni, de știință și de libertate, dincolo de faptul de dominație pe care îl exercită, conțin fiecare un principiu activ, pe care trebuie să-l distingem în toate implicațiile sale.

Așa este, de pildă, cazul proiectului realist al științei moderne ce conduce la ideea că intelectualizarea și raționalizarea continuă a vieții pot aduce stăpânirea oricărui lucru. Dar acest sentiment devine efectiv abia în dinamica libertății moderne, anume aceea a ethosului ce conferă omului statutul de suveran — de fapt și de drept — al lumii umane. Democrația este regimul politic ce pune în practică, dar mai ales în scenă, această suveranitate umană. Omul modern, susține P. Manent, cetățeanul democrației moderne, vrea să-și creeze mai întâi cadrul vieții, ca pe un cadru neutru rezultat din întâietatea raportului său cu lucrurile.

După cum afirmă undeva M. Gauchet, raportul cu lucrurile e perceput ca fiind anterior legăturii sociale. Acest mod de raportare a constituit, de altfel, una din sursele individualismului liberalist. Așadar omul democratic modern, „vrea să-și creeze mai întâi cadrul vieții, cadrul cel mai neutru, cadrul cel mai gol chiar, spre a putea trăi apoi cu atât mai liber. El afirmă știința pentru a putea afirma mai bine libertatea. Și, firește, n-o poate afirma pe fiecare dintre ele decât afirmându-le separația. (...) Ca să fim liberi, trebuie să creăm condițiile libertății. Știința și statul ne permit să creăm aceste condiții. Iar spațiul public este tot mai gol, pentru ca noi să fim tot mai liberi“ (p. 19).

Pierre Manent nu e un critic al democrației. Dimpotrivă, cartea sa este scrisă într-un spirit modern, din acest punct de vedere fiind și o mărturie a

spiritului francez. Dincolo de acestea, demersul său caută în lumea contemporană „umanitatea omului fără iluzie“. Cercetarea întreprinsă de autor descrie o serie de fenomene ce pot fi asociate în caracterizarea societăților contemporane. Este cazul creșterii deficitului de substanță al vieții publice, în pofida unei lumi sociale care este „tot mai mult a noastră“. Democrația este un regim al ordinii publice în care aceasta este în chip straniu divizată constitutiv. Este ceea ce autorul denumeste regimul „organizării separațiilor“. Un regim politic în care „ideea de lucru public“ beneficiază de susținerea practică a celor situați „alături și altundeva: în afara spațiului public“ — până acolo încât ideea politică devine o forță socială doar în măsura în care îi este asigurată comunicarea publică unui câmp social ce s-a retras din sfera publică.

Sufragiul universal și mecanismul reprezentării sunt supuse unui examen critic de către P. Manent înăuntrul schemei analitice a organizării democratice a separațiilor: „democrația este un regim politic în care toate puterile își extrag legitimitatea din popor, în care toate puterile sunt exercitate de popor sau de reprezentanții săi.

Toate celelalte aspecte, în primul rând ceea ce juriștii francezi numesc „libertățile publice“, decurg din acest principiu. (...) Dar nici n-am apucat să rostim bine că regimul nostru este reprezentativ, că suntem cuprinși de îndoieli“ (p. 21)

De fapt, ceea ce ne propune Pierre Manent în lucrarea sa este depășirea stadiului preștiințific al cunoașterii regimului în care trăim; și ne face cunoscută intenția sa prin deconstrucția de tip weberian pe care o aplică enunțurilor de autoritate afirmate în toată puterea lor la sfârșitul secolului al XIX-lea. Pozitivismul lua atunci, scrie Pierre Manent, forma unei doctrine ce opera o distincție riguroasă între „fapte“ și „valori“. Încă mai împărtășim această presupozitie, chiar dacă separația între fapte și valori este astăzi „mai puțin o evidență, cât o dorință: (...) savantul se ocupă de fapte; omul alege sau creează liber valorile potrivit cărora vrea să trăiască; nu există deci o știință a valorilor, și nici o cunoaștere obiectivă a binelui. Cunoașteți această doctrină: e cea care domnește astăzi“ (p. 13).

Călin Câmpăian

Roger Scruton

Vestul și restul. Globalizarea și amenințarea teroristă, traducere de D. Rădulescu, București, Editura Humanitas, 2004, 154 p.

Lucrarea cunoscutului analist britanic Roger Scruton conține încă în titlu o interesantă și fascinantă ipoteză asupra surselor de conflict și a amenințării teroriste în lumea contemporană: interacțiunea eșuată dintre „Occident” și culturile nonoccidentale. În ultima vreme, îndeosebi după 11 septembrie 2003, ne-am obișnuit cu discursul „vestului” asupra „restului”, conform căruia lumea este împărțită „în două sfere — sfera libertății și a democrației și sfera despotismului, a «statelor ratate» și a zelului religios.” Această viziune raportează întreaga lume la „valori care își au originea, semnificația și climatul natural într-un loc care este doar o mică (deși recunoscută ca zgomotoasă) parte a lumii. A transfera aceste valori în locuri temeinic vaccinate împotriva lor prin cultură și datină înseamnă a provoca tocmai confruntarea pe care căutăm să o evităm” (p. 5).

Scruton dovedește o mare capacitate de decențrare culturală, atrăgând atenția asupra modului în care promovarea unor valori „universaliste” — precum libertate, democrație — poate deveni sursa unor conflicte și amenințări teroriste: „A flutura libertatea prin fața interdicțiilor religioase este un act de agresiune, provocând răzbunare din partea celor a căror evlavie e jignită” (p. 6). Sunt frecvent aduse acuzații Islamului, „cu argumente incontestabil plauzibile”, că ar fi „o fosilă medievă, neadaptată la condițiile moderne și incapabilă să se conformeze enormelor schimbări sociale, economice și demografice care au zguduit planeta noastră. Dar în acest caz «condițiile moderne» sunt tocmai acelea care rezultă din extinderea globală a tehnologiei apusene, a instituțiilor apusene și a concepțiilor apusene despre libertatea politică. De ce să învinuim Islamul că le respinge atunci când el, la rândul său, le consideră ca o respingere a ideii pe care este întemeiat Islamul — ideea voinței imuabile a lui Dumnezeu, revelată o dată pentru totdeauna profetului său, sub forma unui cod de legi care nu poate fi încălcat sau schimbat?”

Scruton cultivă în lucrarea sa o atitudine nouă, comprehensivă, surprinzătoare pentru un reprezentant al „vestului”, în fața „restului”, propunând chiar o revizuire a multora dintre prejudecățile Vestului despre rest. „Toate cele enumerate mai jos au contribuit la primejdia de astăzi, și toate necesită o re-examinare:

- Eșecul nostru în ajustarea politicilor de imigrație la scopul integrării și, reciproc, pretenția de a călători oriunde în lume fără să ne informăm mai întâi asupra tabuurilor și aspirațiilor locale.

- Acceptarea «multiculturalismului» ca scop educațional și politic, precum și obiceiul nostru de a denigra adevărata cultură națională și politică de care depindem.

- Angajamentul nostru de a ne conforma «liberului schimb», așa cum este conceput de Organizația Mondială a Comerțului — o cale de a obliga alte țări să înlăture barierele pe care le-au ridicat în apărarea interesului local.

- Acceptarea cu prea mare ușurință a corporației multinaționale ca persoană juridică legitimă, chiar dacă nu e supusă nici unei jurisdicții suverane particulare și are drept de proprietate oriunde în lume.

- Indiferența noastră aparentă față de erodarea justiției seculare și jurisdicției teritoriale prin litigii devastatoare la noi acasă și prin legislații birocratice în alte părți ale lumii.

- Înrobirea noastră față de prosperitate și obiceiurile societății de consum care ne-au dus la dependența de materii prime, cum ar fi petrolul, ce nu pot fi obținute pe teritoriul nostru” (p. 144).

Propunând această mutație în sfera prejudecăților și atitudinilor înrădăcinate ale vestului față de restul lumii, Scruton este conștient de dificultățile în a o concretiza. Viziunea sa de fond nu este însă deloc sceptică: „Suntem totuși creaturi raționale și nimic nu ne oprește să ne gândim la alternative ale deprinderilor care ne-au adus într-o primejdie atât de mare”.

Claudia Buruiiană

Nicolae Ecobescu, Doru Frunzulică, Ioan Voicu (coordonatori)

Fighting organized crime, București, Editura Institutului Român pentru Studii Internaționale „Nicolae Titulescu”, 2005, 530 p.

Amenințările la adresa securității internaționale s-au modificat substanțial la începutul secolului al XXI-lea, față de perioadele anterioare. Terorismul, traficul de ființe umane, traficul de droguri, crima internațională organizată sunt subiecte aflate în mod curent pe agenda de lucru a administrațiilor naționale și în dezbaterile organizațiilor de securitate interna-

ționale. În acest context, au sporit și în România, preocupările pentru cercetarea acestor fenomene care afectează și statul român.

Institutul Român pentru Studii Internaționale „Nicolae Titulescu”, s-a remarcat cu precădere prin lucrările referitoare la aceste subiecte, publicate în ultimii ani, dintre care amintim: *Fighting Terrorism*.

XXIst Century International Law. Basic Texts Selected and Systematized (2003), *International Agreements of Romania – International Agreements regarding the fight against organised crime and terrorism* (2003), *Peaceful Settlement of International Disputes. XXIst Century International Law. Basic Texts Selected and Systematized* (volumul 1 – 2003; volumul 2 – 2004), ca și numere tematice dedicate acestor fenomene contemporane, de publicația Institutului „Romanian Journal of International Affairs”. Cea mai recentă apariție este lucrarea *Fighting organized crime*, coordonată de Nicolae Ecobescu, Doru Frunzulică și Ioan Voicu. Volumul este un instrument de lucru util pentru toți cei preocupați de problematica complexă a relațiilor internaționale contemporane. Așa cum apreciază și coordonatorii lucrării, „pe de o parte va fi un instrument valoros pentru diplomați, parlamentari, și specialiștii din domeniul judiciar, iar pe de altă parte, va da studenților, cercetătorilor și tuturor celor interesați de viața academică oportunitatea de a se familiariza cu statutul actual al legislației și al instrumentelor legale elaborate pentru a combate crima organizată” (p. 16).

Lucrarea este structurată în două părți: prima conține instrumentele universale pentru combaterea crimei organizate (convenții și protocoale internaționale), cu trei subcapitole: droguri și substanțe psihotrope; traficul de persoane și publicații obscene, iar cea de-a doua parte cuprinde instrumentele regionale de care dispun statele pentru a lupta cu eficacitate împotriva acestor fenomene.

Volumul reflectă primele preocupări ale statelor pentru combaterea acestui fenomen, preocupări care au existat încă de la începutul secolului al XX-lea. În 1910, era adoptat la Paris, *Acordul pentru suprimarea circulației publicațiilor obscene* și *Convenția internațională pentru suprimarea traficului cu sclavi albi*, iar în 1912, la Haga, era semnată *Convenția internațională referitoare la opium*. După cel de-al doilea război mondial constatăm o preocupare crescândă

pentru această problematică la nivel regional și internațional, care va atinge apogeul la sfârșitul secolului al XX-lea și începutul secolului al XXI-lea. Acum se înregistrează o intensificare a activităților și o diversificare a formelor de acțiune ale structurilor crimei organizate și în consecință sporește și reacția instituțiilor democratice, prin semnarea și punerea în aplicare a celor mai multe dintre acordurile și convențiile internaționale pentru combaterea diferitelor forme ale crimei organizate. Fie că este vorba de Organizația Națiunilor Unite, de Uniunea Europeană sau de OSCE, organizațiile internaționale sunt preocupate de găsirea celor mai eficiente modalități de combatere a crimei organizate. În baza principiilor trasate de *Convenția Națiunilor Unite împotriva crimei organizate transnaționale*, documentele cuprinse în volum reflectă întreg cadrul legal de care dispun astăzi statele pentru a lupta cu acest fenomen.

Crima organizată reprezintă astăzi una dintre cele mai serioase amenințări la adresa securității internaționale, un factor destabilizator, care ar putea să submineze sistemul internațional, dacă nu este combătut cu eficacitate. Fenomenul crimei organizate este vizibil atât la nivel național, cât și la nivel regional și internațional și, în consecință, și reacția statelor și a organizațiilor internaționale pentru combaterea acestuia are o dimensiune națională, una regională și alta transnațională. Așa cum între structurile crimei organizate din întreaga lume există conexiuni sau diferite tipuri de relații, la fel și între statele democratice, în această epocă a globalizării, există o strânsă colaborare în acest domeniu. Documentele cuprinse în volum reprezintă tocmai instrumentele de care dispun, la ora actuală, statele și instituțiile internaționale pentru a lupta cu mai multă eficacitate împotriva crimei organizate. Neputința statelor de a rezolva sau a ține sub control fenomenul crimei organizate a determinat adoptarea acestor documente cu valoare universală, menite a contribui la sporirea securității interne a statelor semnatare, și implicit a securității internaționale.

Viorella Manolache

Postmodernitatea românească — între experiență ontologică și necesitate politică, Sibiu, Editura Universității „Lucian Blaga” din Sibiu, 2004, 168 p.

Tema postmodernității românești a fost abordată de către autorii români, mai cu seamă în analize culturale. Despre impactul pe care postmodernismul îl are asupra politicii și a politicului s-a scris mult mai puțin, și-n general în cadrul unor tematici mai largi referitoare la societatea românească în ansamblu. Din acest motiv semnalăm apariția unei lucrări dedicată în exclusivitate analizei politicului și a politicii românești actuale din perspectiva influenței pe care o exercită postmodernismul. *Postmodernitatea românească — între experiență ontologică și necesitate politică*, semnată de o tânără autoare, Viorella Manolache,

este o lucrare bine documentată, care aduce în discuție probleme esențiale pentru România de astăzi. Volumul este deschis de o prefață — *Modern, postmodern. Câteva note preliminare în marginea unei cărți despre postmodernitatea românească* — semnată de Ion Goian, care remarcă meritul autoarei de „a încerca un răspuns care să depășească simpla modalitate jurnalistică” de a dezbate problema „ieșirii din modernitate” a României, „așa cum se întâmplă îndeobște în societatea românească de astăzi” (p. II).

Postmodernitatea românească — între experiență ontologică și necesitate politică este și titlul

primului capitol al cărții, în care sunt dezbătute problema modernității vizavi de postmodernitatea românească și formele politice pe care modernitatea și postmodernitatea le-a avut și le are în spațiul Europei Centrale și de Est. Al doilea capitol *Opțiunea post-modernă* abordează problematica declinului autorității și natura legăturii sociale; capitolul al treilea *Supralicitatea politicului* se oprește asupra temelor: programe politice românești, globalizarea: un puzzle politic, societatea românească postdecembristă și cultura consumului, resuscitarea fragmentului: noul urbanism și reactivarea diferențelor; capitolul al patrulea *Mass-media — formă de reactivare a puterii politice* face o analiză atentă a evoluției televiziunii de la totalitarism ca virtualitate continuă la simulacrul postdecembrist, a limbajului semnificațiilor în presa românească și a ceea ce autoarea numește „forma-marfă” pe care o îmbracă liderul politic în spațiul public. Lucrarea se încheie cu încercarea Viorelei Manolache de a da un răspuns pertinent interogației *Postmodernitatea românească — un proiect neîncheiat?* și cu o bogată bibliografie selectivă a temei studiate.

S-a remarcat adesea în analize asupra spațiului politic specificitatea evoluției României postdecembriste. „Excepționalismul românesc” cum a fost de-

numit de Cristian Părvulescu este reperat de autoare exclusiv în sfera politicului, evitând „o exploatare a postmodernismului românesc ca «experiență a crizei»” (p. 60). Viorella Manolache propune un nou mod de a descifra acest specific, prin identificarea unor puncte de convergență ale scenei politice românești. Programele partidelor politice românești din anul electoral 2004, cercetate de autoare prin prisma reperelor: pragmatica cunoașterii științifice, delegitimarea cercetării și legitimarea performativă, au un punct de intersecție identificat în legitimarea cercetării prin performativitate (învățământul, sănătatea, cultura) și într-o nouă perspectivă asupra instabilității (*ibidem*).

Cartea se oprește însă mai puțin asupra observației lui Ion Goian potrivit căreia „ceea ce se întâmplă în societatea românească, și ni se pare nouă a fi cu totul unic, de fapt se constituie ca o caracteristică a peisajului politic și din alte țări est-europene” (p. II–III). *Postmodernitatea românească — între experiență ontologică și necesitate politică* merită însă a fi citită pentru discursul filosofico-analitic pe care îl propune pentru descifrarea scenei politice românești ca și pentru „soluțiile teoretice” pe care le întrevade societății românești debusolate de cincisprezece ani de tranziție postcomunistă.

Cristina Arvatu

Adrian Severin (coordonator)

Social democrația contemporană — între tradiție și globalizare, București, Editura MondoMedia, 2004, 508 p.

Volumul de față reprezintă o operă colectivă, fiind realizată de cercetătorii Institutului Social Democrat „Ovidiu Șincai”, al căror obiectiv a fost acela de a radiografia situația social-democrației contemporane și de a oferi un instrument de evaluare critică și articulată fenomenului politic recent. Reflexia asupra situației social-democrației se dorește însă a fi punctul care să declanșeze o dezbateră socială mai largă despre valorile politice, despre stânga și dreapta, despre necesar și posibil în viața publică.

Ca atare, acest volum este adresat atât specialiștilor în științe socio-politice, studenților, cadrelor didactice, jurnaliștilor dar și oamenilor politici.

Structura volumului a fost gândită astfel încât să îmbine mai multe criterii: să ofere reperele teoretice esențiale, să aducă cele mai importante informații despre stânga democratică din diferite state sau regiuni, dar și să ofere o perspectivă asupra tendințelor din interiorul mișcării social-democrate. În plus, volumul mai conține și materiale documentare, pentru a fi un instrument util de informare și contact cu instituțiile politice social-democrate (Internaționala Socialistă, Partidul Socialiștilor Europeni, fundații de teorie politică).

După sfârșitul războiului rece a avut loc o reconfigurare a social-democrației din Europa de Vest.

Partidele socialiste au inițiat o reevaluare și redefinire a principiilor social-democrației și o clarificare a valorilor stângii în raport cu creștin-democrația, liberalismul și, mai ales, comunismul.

Acolo unde barierele ideologice dintre vechile partide social-democrate și comuniste au devenit artificiale, ele au fost înlăturate astfel încât pentru prima dată după aproape un secol, social-democrația europeană a devenit o singură mișcare. Câmpul ideologic al politicii social-democrate a devenit mai fluid și relațiile dintre social-democrație și alte curente (liberalii, verzii, ex-comuniștii) au devenit mai deschise decât înainte.

Prăbușirea Zidului Berlinului a condus spre o evoluție contradictorie. Pe de o parte s-au creat premisele reunificării europene și procesul politic în acest sens a fost declanșat. Pe de altă parte, în lipsa unui inamic redutabil comun, presiunea pentru definirea unor orientări strategice comune a slăbit și vechea unitate (în diversitate) a democrațiilor europene occidentale, caracteristică pentru perioada războiului rece, a făcut loc unor divergențe tot mai pronunțate.

Dezvoltările politice din țările europene, precum și impactul pe care îl are globalizarea asupra realităților social-politice, economice și culturale, impun o revedere și o modernizare a ideologiei partidelor

social-democrate europene (ca și a ideologiei social-democrate în general). În acest context, reflecția social-democrată evidențiază, în concepția lui Adrian Severin, trei teme și anume: națiunea, democrația și coeziunea/integrarea socială.

Astfel, referitor la rolul statului-națiune în contextul globalizării și, legat de aceasta, la noul înțeles și la noua formă de exercitare a suveranității, este de subliniat că statul național nu mai înseamnă stat etnic iar statul unitar nu mai înseamnă stat centralizat. De asemenea este de evidențiat faptul că suveranitatea nu-și mai poate păstra caracterul absolut și nu mai poate fi considerată un alibi pentru abuzurile comise de stat în detrimentul propriilor cetățeni. În acest context, suveranitatea nu mai exclude dreptul de intervenție al comunității internaționale atunci când, prin politica sa, un stat își agresează proprii cetățeni (încălucând drepturile omului) sau acționează în plan intern de o manieră susceptibilă a pune în pericol securitatea regională sau globală. Dreptul la intervenție, privind protecția și prevenirea trebuie însă să fie legitimat internațional, exercitat cu mijloace multilaterale și susceptibil de cenzură judiciară universală. În fine, ar trebui susținut că, în condițiile globalizării, integrarea regională (în speță unificarea europeană) nu presupune o limitare, cedare sau abandonare a suveranității, ci o exercitare a sa în mod diferit, respectiv împreună cu alții și mai aproape de cetățean. Aceasta implică și o redistribuire a prerogativelor suveranității — în sus, de la statul-națiune către instituțiile europene și eventual regionale și în jos, către comunitățile locale.

Tema referitoare la democrație ar trebui să dea conținut conceptului de „democratizare a democrației”. Aceasta ar include definirea instrumentelor privind: asigurarea caracterului deschis și liber al societății; transparența și răspunderea factorilor politici; democratizarea familiei; parteneriatul între elita politică/stat, societatea civilă și mediul economic/oamenii de afaceri; angajarea socială și democrația participativă. Combaterea „politicii ca spectacol”, competiția politică liberă și loială atât în cadrul partidelor cât și între acestea, lupta împotriva corupției în domeniul politic și metodele de finanțare a partidelor politice sunt alte subiecte care se impun a fi explorate.

Coeziunea socială sau, mai bine spus, refacerea coeziunii sociale reprezintă o altă sfidare majoră aflată pe agenda reformei ideologice social-democrate. Social-democrația a renunțat deja la egalitarism,

respectiv la garantarea egalității persoanelor, promovând, în schimb, principiul egalității șanselor, adică al meritocrației. Meritocrația este, însă, un principiu care divide și nu unește. De aceea va trebui ca egalitatea șanselor să fie echilibrată cu șansa egalității ca includere pentru fiecare individ. Aceasta implică, la rândul său, realizarea unui alt echilibru și anume acela dintre integrarea în familia democrată și integrarea familiei în structura colectivităților deschise. Organizarea societății civile, explicarea rolului clasei mijlocii, restructurarea socială și parteneriatul între societate și elita politică trebuie să fie părți integrante ale actualei ideologii social-democrate. Dintr-o asemenea perspectivă, politicile economice și de mediu nu trebuie să asigure doar dezvoltarea economică durabilă și prin aceasta reducerea sărăciei, ci și dezvoltarea socială durabilă.

Noua social-democrație acordă o protecție în special indirectă și foarte precis focalizată, marginalizaților, exclușilor sau defavorizaților. În acest sens este necesară dezvoltarea «statului social» bazat pe subsidiaritate și devoluție, pe autoapărare socială, pe coerența comunitară, pe parteneriat social (inclusiv între autoritatea de stat și societatea civilă) și pe investiția socială.

Printr-o astfel de evoluție ideologică, social-democrația europeană va putea răspunde marilor întrebări puse de evoluțiile politice actuale din Europa și din lume. Este nevoie de o reevaluare și reelaborare a platformei ideologice și politice social-democrate întrucât trecerea de la „național” la „global” pune întreaga societate în fața unor probleme noi. O viziune ideologică nouă, creată ca răspuns la globalizare dar și în lumina unei gândiri globale, va îngădui social-democrațiilor europene să se unească într-un efort coerent menit a conduce la atingerea a trei ținte și anume:

— Civilizarea capitalismului global;

— Definirea unui proiect comun pentru edificarea unei Europe Unite;

— Acțiunea împotriva disparităților economice și sociale (lupta împotriva sărăciei) la nivel mondial.

Va putea social-democrația să răspundă unor asemenea sfidări? În măsura în care o va face, aceasta are o perspectivă. Pentru moment, deși există conștiința nevoii de redefinire, stânga politică, absorbită în lupta pentru putere, se limitează mai mult la tatonări în plan ideologic. Cu toate acestea, anumite progrese sunt totuși vizibile, ele răspunzând unor nevoi sociale din ce în ce mai grave.

Ioan Codruț Lucinescu

Alexandru Florian

Modele politice ale tranziției, București, GEEA, 2004, 258 p.

Pentru înțelegerea schimbărilor radicale care au avut loc în Europa Centrală și de Est, prin prăbușirea „regimurilor politice socialiste” în anii ’90, reflecția autorului ne trimite la spații și practici politice din

istoria trecută și prezentă ce au contribuit la conturarea fizionomiei sistemului politic actual ce își revendică modelul democrației liberale, al statului de drept și al libertăților individuale.

Vreme de două veacuri, România a trecut, în istoria modernizării ei, prin câteva etape de tranziție: de la „fanarioți” la „pașoptiști”, de la „neoibăgie” la dezvoltarea elementelor precapitaliste, de la economia modernă capitalistă la cea socialistă și, din nou, la cea neocapitalistă. Toate aceste tranziții ce se revendică a fi serii de modernizare economică, politică, culturală au avut un impact negativ asupra societății românești: unele au reușit o modernizare secvențială, altele au blocat procesele socio-economice, altele ne-au înstrăinat de valorile culturale ale lumii moderne, altele au inhibat personalitatea oamenilor.

Pentru a înțelege specificitatea realității politice românești, în schimbare, lucrarea prezintă și experiențele social-politice din alte regiuni ale globului, datorită faptului că „originalitatea unei realități politice nu este produsul exclusiv al actorilor politici locali, proprii acelei țări” (p. 9). Influențele externe au marcat decisiv etapele modernizării României prin proiecte mai mult sau mai puțin utopice (liberali, conservatori, social-democrați, legionari, țărăniști, comuniști). Modele explicative ale tranziției în România după 1989 au relevanță numai în măsura în care răspund la o cerință esențială, precizează autorul: înțelegerea schimbării radicale și stabilirea eventualelor regularități care configurează tranzițiile actuale din Europa Centrală și de Est în anii '90. Tranzițiile au fost parcurse cu viteze diferite într-o țară sau alta. Ele și-au propus însă atât obiective comune cât și sarcini specifice (p. 10).

Pentru a formula unele răspunsuri la descifrarea mecanismelor, acțiunilor și structurilor social-politice care s-au recompus în urma diverselor „tipuri de revoluții” din Europa de Est, Alexandru Florian pleacă de la unele ipoteze: criza sistemului politic sovietic și situația geopolitică în anii '80, defavorabilă puterii politice sovietice, ca actor principal al bipolarismului mondial; determinismul cauzal plural al tranzițiilor est-europene de la totalismul socialismului de stat la societăți deschise plurale, democratice; lipsa unor modele cognitive explicative pe termen lung și nu conjunctural, necesare creșterii predictibilității actului de putere și micșorării riscurilor evoluțiilor imprevizibile. Așa se face că ideea ieșirii din dictatură și relansarea proceselor (p. 18–19) modernizării a suportat mai multe variante, fiecare având costuri specifice pentru societate și individ. Din perspectiva doctrinară, tranziția actuală în România este o continuă dispută intelectuală între valorile și normele modelelor liberale și ale celor social-democrate.

Prăbușirea sistemului social-politic est-european a repus în discuția specialiștilor neutralitatea cunoașterii socialului și implicit a modelelor pe care ea le produce. În opinia autorului, orice teorie socială are un caracter normativ și axiologic, direct sau implicit (p. 18). Orice discurs despre realitatea socială sau despre politică suferă de subiectivitatea atitudinii cercetătorului față de problemă, de opțiunea sa politică, față de valorile filosofiei sociale, de apartenența la un

grup social în numele cărora „vorbește”. Descifrarea existenței umane prin apelul la un model sau altul, la o teorie sau alta conferă răspunsuri diferite. Teoria „modelului unic”, „calea sigură de urmat” este o practică caducă în cunoașterea umană.

Dacă secolul XX a fost caracterizat de „confruntarea” ideologică dintre sistemul politic capitalist și cel socialist, instituindu-se un model de analiză a socialismului dominat de triada conceptuală capitalism, socialism, comunism, astăzi, matricea explicativă pentru procesele lumii contemporane este „modernizarea”.

Referitor la rolul „revoluțiilor” în schimbarea regimurilor politice din țările europene, foste comuniste, Alexandru Florian susține ideea că în pofida unor contestații teoretice (J. Habermas, T. Garton Ash, C. Offe și alții) sau conjuncturale, confruntările politice din Europa de Est în 1989 au cumulat trăsăturile revoluției politice (p. 99). Prin urmare revoluția politică este o acțiune politică radicală, susținută de importante forțe sociale; ea necesită o pregătire, un proiect și clase sociale în numele cărora acționează. Ea nu se confundă cu acțiunea violentă împotriva statului. Nici între revoluție și lovitură de stat nu există nici o asemănare atât din punctul de vedere al surselor de legitimare și obiective cât și al semnificației morale a celor două concepte, precizează autorul. Revoluțiile sunt radicale, de scurtă durată. Ele răstoarnă vechile instituții și raporturile de putere, fiind succedate de tranziții, perioade în care noile instituții politice se articulează și consolidează, până când noile paradigme politice funcționează „de la sine” (p. 96).

Un spațiu amplu este dedicat în lucrare analizei regimurilor politice nedemocrate (sisteme totalitare, dictatoriale, autoritare și oligarhice) așa cum apar ele definite în politologia americană și franceză (R. Aron, R. Rose, W. Mishler, C. Haerpfer, H. Arendt, Z. Brzezinski, F. Châtelet, E. Pisier etc.). În acest context sunt examinate și sistemele politice nedemocrate în România interbelică (1938–1944) care au modificat fizionomia regimului politic, trecerea de la dictatură la totalitarism (p. 129–154).

Preluarea modelului politic sovietic și instaurarea sistemului politic al partidului/stat în intervalul 1948–1989 în România, bazat pe etatism și un puternic aparat birocratic, a desființat practic „tranziția” ca etapă istorică necesară în procesul dezmembrării vechii societăți și a coagulării noii realități sociale (p. 160).

Modelul stalinist de putere nu a avut aceeași fizionomie în țările Europei Centrale și Orientale, mai ales după moartea lui Stalin (1953). De aceea, se precizează în lucrare, uniformizarea realităților politice din fostele țări socialiste, în afara surprinderii unor aspecte comune, generale, reprezintă o exagerare neproductivă pentru cunoașterea socială (p. 164).

În ultima parte a cărții, „Democrația, limite și performanțe”, Alexandru Florian prezintă paradig-

mele teoretice ce au stat la baza formării unor regimuri politice democratice devenite clasice și puternic personalizate: Marea Britanie, Franța, Germania, SUA, Elveția (p. 189–197). Din studierea acestor modele democratice, autorul ajunge la concluzia că „democratizarea” politică s-a constituit din cel puțin două dimensiuni: contestarea publică și dreptul de participare (p. 192).

Analiza comparată a asemănărilor și deosebirilor proceselor de tranziție postcomunistă în țările Europei Centrale și de Est, și, în special, a tranziției politice în România și Ungaria, în finalul lucrării, relevă următorul paradox: „Abandonul marilor utopii ale «socialismului real» și recursul la modelele social-politice ale statelor occidentale dezvoltate nu a fost un demers critic ci unul de «trecere» spre altceva, fapt ce explică și efectele negative de percepere umană a aplicării acestor modele la realitatea românească” (p. 255).

Tranzițiile est-europene de la sfârșitul secolului al XX-lea și începutul secolului al XXI-lea au demonstrat necesitatea utilizării „modelelor” ca surse de cunoaștere, de comparație sau ca surse de inspirație pentru fundamentarea strategiilor de management politic, căci „politica modelelor înseamnă învățarea critică a unor experiențe deja consumate” (p. 256).

Prin cartea sa, Alexandru Florian nu a dorit o polemică cu politicieni, lideri de opinie sau elite culturale. Dincolo de „talkshow-uri” și de realitatea multimedia dinamică și atrăgătoare, există cunoașterea specializată fără de care știința politicului nu ar putea să existe. Cu alte cuvinte, este necesară deosebirea între cultură, pseudocultură și semicultură.

Prezentarea noastră e, de fapt, o invitație la parcurgerea integrală a unei cărți de referință pentru literatura politologică din România începutului de veac nou.

Monica Marinescu